

Функційні особливості принципу задоволення і принципу реальності та їх роль у соціальній активності особистості

У статті проаналізовано точки зору стосовно поглядів на соціалізацію в різних наукових парадигмах. Висвітлено функційні особливості принципу задоволення та принципу реальності в психічній організації суб'єкта. Особливий акцент поставлено на інтерпретації в психоаналітичній та психодинамічній парадигмах феномена соціалізації, ролі принципів задоволення та реальності у соціальній активності особистості. Проведено порівняльний аналіз понять “розвиток особистості” та “виховання” та диференційовано їх подібні та відмінні ознаки в ракурсі соціалізації. Охарактеризовано взаємозв'язок асоціальної поведінки з ситуативним домінуванням принципів задоволення та реальності. Виявлено сфери функціонування та специфічність прояву цих принципів в соціальній поведінці суб'єкта. Акцентовано увагу на суперечливому характері функціонування та перетягування психічної енергії на свою користь принципами задоволення та реальності. Досліджено витоки інфантилізму, неконструктивного використання внутрішньої енергії, що має негативний вплив на соціалізацію в цілому. Окреслено особливості психокорекційної роботи за методом АСПН в напрямку зменшення внутрішнього напруження, розширення перспектив самоактуалізації та ефективної соціалізації особистості.

Ключові слова: принцип реальності, принцип задоволення, внутрішня напруга, соціальна активність особистості, соціалізація, свідоме, несвідоме, інфантильність, психічна енергія

В статье проанализированы точки зрения относительно взглядов на социализацию в разных научных парадигмах. Освещены функциональные особенности принципа удовольствия и принципа реальности в психической организации субъекта. Особый акцент поставлен на интерпретации в психоаналитической и психодинамической парадигмах феномена социализации, роли принципов удовольствия и реальности в социальной активности личности. Проведен сравнительный анализ понятий “развитие личности” и “воспитание” и дифференцированы их подобные и отличительные признаки в контексте социализации. Охарактеризованы взаимосвязи асоциального поведения с ситуативным преобладанием принципов удовольствия и реальности. Выявлены сферы функционирования и специфичность проявления этих принципов в социальном поведении субъекта. Акцентируется внимание на противоречивом характере функционирования и перетягивания психической

енергии на себя принципами удовольствия и реальности. Исследованы истоки инфантилизма, неконструктивного использования внутренней энергии, что негативно влияет на социализацию в целом. Определены особенности психокоррекционной работы по методу АСПО в направлении уменьшения внутреннего напряжения, расширение перспектив самоактуализации и эффективной социализации личности.

Ключевые слова: принцип реальности, принцип удовольствия, внутреннее напряжение, социальная активность личности, социализация, сознательное, бессознательное, инфантильность, психическая энергия.

Актуальність. Практична психологія відображає сучасні тенденції суспільства, тому на даному етапі його розвитку актуальності набуває дослідження детермінант соціалізації суб'єкта. Дане дослідження обумовлено тим, що функціонування принципів задоволення та реальності у психічній організації суб'єкта в контексті даної теми висвітлено недостатньо.

Мета статті дослідити особливості функціонування принципу задоволення і принципу реальності та їх ролі як детермінант соціалізації суб'єкта.

Окремі аспекти проблеми впливу принципу задоволення та принципу реальності як чинників соціалізації суб'єкта розглядали в своїх наукових працях Е.Берн [7], Ч. Бренер [8], Й.Зонн [10], Ж.Піаже [16], Е.Еріксон [16], М. Кляйн [11], Г.Маркузе [14], Л.Ф.Обухова [16], С.Ф.Сироткін [19], З.Фрейд [20, 21, 22], А.Фрейд [16], К.Шмідт – Хеллерау [23], Т.С.Яценко [24, 25, 26].

На особливу увагу заслуговує трактування поняття “соціалізація” в різних наукових парадигмах. Феномен соціалізації особистості вивчається філософією, соціологією, соціальною психологією, педагогікою, історією і етнографією. Традиція філософського осмислення даного феномена закладена засновником соціальної психології Г.Тардом; активно розвивалась у класичному психоаналізі (З.Фрейд), інтеракціонізмі; марксизмі (Л.С.Виготський, А.Н.Леонтьєв), структурно-функційному аналізі (Т. Парсонс); сучасні дослідження проблеми соціалізації презентовано, насамперед, символічним інтеракціонізмом та напрямом “психодрами”.

В новітньому філософському словнику під соціалізацією (лат. *socialis* – суспільний) розуміють процес присвоєння суб'єктом різних програм діяльності та поведінки, які характерні для певної культурної традиції, а також процес інтеріоризації індивідом тих знань, цінностей та норм, що їх виражають [9].

У системі вітчизняної психології вживані два терміни, які науковці пропонують використовувати як синоніми “соціалізації”: “розвиток особистості” і “виховання”. Визнання особистості суб’єктом соціальної діяльності має особливе значення для концепції розвитку особистості, адже розвиток суб’єкта неможливий поза соціальним розвитком, а значить, і поза засвоєнням та включенням в систему соціальних зв’язків, стосунків. Тому за об’ємом розуміння поняття “розвиток особистості” та “соціалізація” мають спільні риси [2]. Однак акцент на активність в понятті “розвиток особистості” більшою мірою поставлено на розвиток, а не на соціалізацію. В наукових працях висвітлено процес соціалізації в центрі уваги якого є вплив середовища на особистість, а не чинники соціальної активності особистості. У даній статі акценти поставлено на дослідженнях детермінант соціального розвитку особистості, що є причинами становлення активного соціального суб’єкта.

Соціалізація в психології розвитку розглядається одночасно як процес і результат засвоєння та активного відтворення індивідом соціального досвіду, що здійснюється через спілкування та діяльність. Становлення активного соціального суб’єкта проходить не тільки в умовах стихійного впливу різних факторів життєвої ситуації розвитку на особистість, але й під впливом освіти та виховання – цілеспрямованого, педагогічно організованого, планомірного процесу розвитку людини, що здійснюється в інтересах суб’єкта або ж суспільства, до якого він належить. Виховання є провідною та визначальною основою соціалізації [1].

Порівняльний аналіз понять “соціалізація” та “виховання” розкриває соціалізацію як двосторонній процес, що включає в себе, з одного боку, процес засвоєння індивідом соціальних норм шляхом входження індивіда в систему соціальних зв’язків, а з іншого – процес активного відтворення індивідом системи соціальних зв’язків за рахунок власної активної діяльності та включеності в соціальне середовище. Людина, таким чином, не просто засвоює соціальний досвід, але й трансформує його у власні цінності, установки, орієнтації. Цей момент перетворення соціального досвіду відображає не тільки пасивне його сприймання, але й передбачає активність індивіда у використанні такого досвіду, не тільки стереотипне відтворення, але й творення нового як рушія розвитку. За такої інтерпритації поняття соціалізації розглядають людину одночасно об’єктом так і суб’єктом суспільних стосунків.

Процес соціалізації Грицанов А. А. розуміє через процес інтеграції суб’єкта та культури (соціалізація біологічного організму)

одночасно з традиціями конкретної національної культури, яка в подальшому онтогенезі стає значимою [9].

Соціалізація як процес адаптації до культурного середовища здійснюється в процесі онтогенезу суб'єкта, фактично є переходом домінування принципу задоволення на принцип реальності. Оптимальна соціалізація психологічно зрілого суб'єкта визначається їх інтеграцією (формула “задоволення від реальності”). Інтеграція відбувається за умови коли суб'єкт здатний реалізувати власні бажання за допомогою соціального оточення, отримуючи задоволення від самореалізації.

Однак вищезазначена інтеграція, можлива лише за умови психологічної зрілості та гармонізації внутрішнього світу суб'єкта. Аналіз внутрішньої динаміки психіки свідчить про складність категорії психічного, багатоманітність взаємозв'язків між суперечливими за своєю суттю підструктурами, які академік НАПН України Т.С.Яценко характеризує як *антиномію*, тобто “єдність та поєднання суперечливих тенденцій” [24; 26]. Суперечливий характер принципу задоволення та принципу реальності зумовлено різними факторами. Їх функціонування набуває сили в певний період онтогенезу (принцип задоволення підпорядкований Ід, має вроджений характер, а принцип реальності починає формуватись при перших обмеженнях та табу на задоволення в дитинстві), і кожний з них має сферу впливу. З Фрейд визначав принципи задоволення та реальності основними принципами регулювання психічної активності, однак принцип реальності в подальших працях розглядається ним як похідний від принципу задоволення [22].

Під впливом функціонування цих принципів діяльність психічного апарату спрямована на уникання накопичення напруги (незадоволення), що активізує психічний апарат до пошуку задоволення. Відхід від неприємного відчуття та спрямованість на пошук приємного в психічному апараті З.Фрейд назвав бажанням (потягом), тим самим поєднав теорію про два основних принципи психічного функціонування з концепцією потягів. Саме потяги та бажання є джерелом внутрішнього напруження, ознаками внутрішніх сил, що виникають всередині організму та переносяться на психічний апарат. Діяльність суб'єкта спрямована на розрядку психічних процесів та задоволення потягів. Відкладання їх реалізації в часі відбувається під дією різновидів зовнішніх та внутрішніх впливів (заборон, обмежень, моральних норм поведінки), результатом яких є стримування емоцій та витіснення несвідомих бажань та потягів [12, с. 815]. Окрім того, витіснення

несвідомих бажань як соціально, так і культурно неприйнятних відкриває можливості для набуття могутності феномена фантазії, де стає реальним (в суб'єктивній, а не об'єктивній реальності) задоволення будь-яких бажань. Саме це, на думку З.Фрейда, є слабким місцем в психічній організації, оскільки навіть раціональні процеси мислення підпорядковуються принципу задоволення [21].

Протягом онтогенезу принцип задоволення продовжує керувати діяльністю, яка пов'язана з Ід (фантазії, сновидіння і формування симптомів неврозів та психічних захворювань). Слідування принципу задоволення містить в собі покору імпульсам, бажанням, вимогу негайного задоволення бажань поза залежністю від зовнішніх обставин та зневагою інтересами інших.

Особливості функціонування має й принцип реальності, формування якого у суб'єкта проходить в симбіозі з розвитком психологічних процесів та інтелектуальної діяльності. Через диференціацію суб'єкта із зовнішнього світу його внутрішній світ виокремлюється та протиставляється зовнішньому [16]. Зі зміною значення зовнішньої реальності для психіки набуває значення роль органів відчуттів та *свідомості*, в якій, крім зацікавлення в задоволенні та відторгненні незадоволення, формується вміння сприймати якості оточуючого світу через органи чуттів. До цього процесу долучається *увага*, метою якої є обстеження зовнішнього світу для отримання даних про середовище; *пам'ять* – як система оцінювання з метою збереження продуктів діяльності свідомості. Замість витіснень, що виключало з психіки акценти незадоволення, виникає *судження*, прерогативою якого є віднесення уявлення до полярності “правильно – неправильно”, тобто відбувається співвіднесення його з реальністю. Дане рішення приймається шляхом порівняння існуючого уявлення з наслідками спогадів про реальність в пережитому досвіді, що залишились в пам'яті. Первинна реакція та рефлекторна дія, що сприяли в період доминування принципу задоволення зменшенню напруги через іннервацію тіла (морганія, міміка, вияв афекту) прогресують в нову функцію – зміна дійсності через *діяльність* (вторинна реакція). Затримка прояву моторики (діяльності) з появою принципу реальності стала можливою за допомогою *мислення*, що виникло з уявлень. Завдяки характерним властивостям мислення психічний апарат спроможний витримати силу збудження, що активізується від затримки потягу. Таким чином, відбулась трансформація внутрішньої напруги, що вільно переміщається у психологічному апараті, та переведення такої енергії у зв'язану, що є ознакою принципу реальності [22].

Трансформація принципу задоволення в принцип реальності відбувається упродовж процесу онтогенезу. В той час як прагнення пов'язані, з особистим Его (яке слугує принципу реальності), проходять шлях розвитку, сексуальні прагнення значною мірою відхиляються від них. З.Фрейд зазначав, що на ранніх етапах розвитку статеві потяги аутоеротичні. Оскільки суб'єкт знаходить задоволення у власному тілі, відповідно не зустрічається з відмовою, яку позиціонує принцип реальності. Процес пошуку об'єкта задоволення зупиняється завдяки протіканню латентного періоду, що затримує статевий розвиток до статевої зрілості. Аутоеротизм і латентний період є чинниками затримки реалізації в психічному розвитку статевого потягу, і, цим самим, зберігають останнє на більш тривалий період під владою принципу задоволення, з яким залишається статевий потяг. Вплив аутоеротизму створює умови для того, щоб надавалась перевага легкому, негайному та фантастичному задоволенню сексуальним об'єктом, а не реальному, яке потребує праці та відкладання в термінах.

Переміщення домінантності принципу задоволення на принцип реальності не означає цілковитого знищення першого, а тільки його підкріплення (З.Фрейд). У негайного, однак сумнівного за результатами, задоволення зменшуються шанси реалізації, натомість, привілеї надаються отриманню можливості забезпечення більш надійного, відкладеного в часі задоволення. Негативним прикладом домінування принципу реальності є виховавчий процес за типом примусу (Ж.Піаже). Відносини примусу нав'язують дитині систему правил обов'язкового характеру, що не сприяє зміні розумової позиції. Це призводить до формування уявлення про правила та судження однобічно, поверхнево, без розуміння їх внутрішнього сенсу. Результатом є систематичне викривлення дитиною інформації, що повідомляють дорослі. Тож, коли дитина констатує нове поняття, користуючись мовою дорослих, це поняття залишається суцільно дитячим, оскільки дитина змінює та асимілює його у відповідності з власною розумовою структурою мислення [16]. Зазначені соціальні стосунки між дорослим та дитиною не сприяють усвідомленню дитиною власної суб'єктивності та об'єктивної реальності.

Об'єктивній позиції сприймання реальності, на думку Л.С.Виготського, сприяють стосунки дитини з дорослим. Ставлення дорослого до дитини (його чутливість, розуміння, співпереживання) полегшує розуміння соціальних норм, підкріплює відповідну поведінку та допомагає дитині підкоритись соціальному впливу. Психічний розвиток при цьому розглядається як процес

поступової соціалізації – адаптації дитини до зовнішніх для неї соціальних умов (підпорядкування принципу задоволення принципів реальності). Механізм адаптації може бути у вигляді подолання вроджених інстинктивних потягів (психоаналіз), або як підкріплення соціально прийнятної поведінки (соціальне научіння), або у вигляді дозрівання когнітивних структур, які підкорюють собі асоціальні, егоцентричні тенденції особистості (Ж. Піаже). В результаті соціалізації та адаптації природа дитини трансформується, перебудовується та підкорюється суспільству [5]. Відбувається це в результаті внутрішнього встановлення принципу реальності та розвитку психічних процесів, що поступово допомагають суб'єкту усвідомлено відмовитись від негайного задоволення з негативними наслідками заради відкладеного, стримуваного, але гарантованого таким чином задоволення. Така стійка перевага, завдяки відмові та стримуванню, за З.Фрейдом, дає змогу говорити про те, що принцип реальності “охороняє” та модифікує принцип задоволення.

Перехід дитини від підкорення принципу задоволення до принципу реальності сприяє розвитку терпимості до фрустрації прагнень і імпульсів, до відкладення реалізації їх в часі, до стримання бажань та їх перенесення на інші об'єкти. Суб'єкт формує навички задоволення об'єктами – заміниками і все це разом призводить до зменшення задоволення заради оптимізації подальшої соціалізації [16].

Розвиток у суб'єкта терпимості до фрустрації в психології розглядається як вирішальний фактор, у процесі соціалізації, а відсутність цієї якості розглядають як основний чинник анти-соціальної поведінки. Міру задоволення визначає Его, що розвивається та знаходиться під впливом принципу реальності. Накопичені враження і відчуття, що зберігаються в пам'яті та мисленні за потреби використовуються суб'єктом у формі досвіду та інтуїції (критерій принципу реальності). Суб'єкт в процесі онтогенезу має навчитись відрізнити відчуття власного внутрішнього світу від вражень, отриманих під впливом зовнішніх стимулів, тобто “тестувати” реальність та відокремлювати її від продуктів фантазії, після чого фантазії змінюються на конкретні дії. Володіння мовою є свідченням того, що до процесу формування думок долучено логіку та здатність до розмірковування, що сприяє соціалізації. Логіка та здатність до розмірковування вміщують в себе розуміння причин та наслідків, що були відсутніми на ранніх періодах онтогенезу і з розвитком яких суб'єкту стають зрозумілими закони зовнішнього світу, які раніше сприймалися ним як зовнішня

сила, що вимагає механічного підкорення. Принцип реальності включає в себе можливість діяльності через спроби, тобто з'являється розсудливість між імпульсами і діями суб'єкта, спрямованими на їх задоволення. З моменту, коли м'язова діяльність керується розумом, соціалізація набуває не тільки нового напрямку, але й розвитку інтеграційної функції Его [11;18].

Керована принципом реальності соціалізація вимагає від дитини відчуження, а інколи і зречення від суб'єктивності відчуттів. У процесі соціалізації суб'єкт здатний тлумачити власні імпульсивні, прагнення не односторонньо (з боку принципу задоволення), але вивчаючи та розподіляючи їх з точки зору соціальної прийнятності чи неприйнятності.

З метою захисту Его деякі з інстинктів витісняються зі свідомості, інші – перетворюються в більш прийнятну протилежність (формування реакції), треті – перетворюються в неімпульсивні бажання (сублімація), четверті – відходять від первинного контексту та переносяться на образи інших людей (проекція), п'яті – найбільш складні та бажані сексуальні фантазії – реалізуються в далекому майбутньому. Процес соціалізації, захищаючи суб'єкт від виникнення в майбутньому бунтівних тенденцій, гальмує, збіднює та заганяє в рамки риси оригінальності, спонтанності [14]. Такий захист не тільки внутрішньо обмежує імпульси, але й сприяє зовнішній адаптації суб'єкта до об'єктивної реальності. Конфлікт між двома принципами викликаний протиріччям між прагненням до повної індивідуальної незалежності з врахуванням волі імпульсивних проявів та соціальними нормами (обмеження імпульсів), і це є серйозною проблемою на шляху до соціалізації. Складність реалізації суб'єкта в зовнішньому світі полягає в притаманній йому просторовій віддаленості та тимчасовій тривалості життєвих благ. Головним питанням її є проблема вибору способу активності в досягненні бажаного результату. Загальним правилом вирішення даної проблеми є адекватне відображення об'єктивної реальності, щоб у відповідності з нею будувати власну діяльність.

Керуючись енергією бажань Ід (за З.Фрейдом), принцип задоволення потенційно енергетично потужніший, ніж принцип реальності (основою якого є Супер – Его). Перший досвід реалізації суб'єктом принципу задоволення вказує на залежність від об'єктивної реальності (чуйності чи неухважності матері). Так, наприклад, підтримка чи ігнорування крику дитини матір'ю та значимими людьми на ранніх етапах онтогенезу є головним компонентом формування відчуття задоволення та почуття єдності з силою, що захищає. Й.Зонн зазначає, що первинно принцип

задоволення починає діяти з моменту появи першого відчуття захищеності з того ж моменту розвивається ініціативність суб'єкта (з 2 до 6 місяців) [10;13]. Позитивні емоції суб'єкта в процесі підтримки прояву його самостійності дорослим викликають задоволення, яке визначається як почуття власної компетентності, або ефективності, чи як інстинкт майстерності, та є чинником, що сприятиме в подальшому оптимізації процесу соціалізації [7]. Інтегруючись з Его суб'єкта, дане почуття є основою його подальшого активного та успішного пізнання реальності. Формування уявлень про власні можливості є основою відчуття сили, компетентності, гордості та ефективності. Набута впевненість є стимулом пошуку способів зміни оточення та зацікавленого спостереження за наслідками того, що відбувається, а отже інтеграції принципу задоволення та реальності.

Складнощі соціалізації виникають завдяки тому, що інтеграція принципів задоволення та реальності не відбулася. При цьому суб'єкт "вростає" в когнітивні, емоційні та поведінкові межі, в яких домінує принцип задоволення, що є причиною відступів від реальності. Суперечність між принципом задоволення та принципом реальності полягає в тому, що, отримавши первинний досвід беззаперечного задоволення бажань на ранньому періоді онтогенезу, суб'єкт з віком починає розуміти, що його бажання мають тенденцію розходитись з об'єктивною реальністю чи не відповідати вимогам оточення. Цьому сприяють інтроекти батьків, зразки поведінки дорослих, які формують в перші два роки життя як моральний цензор Супер – Его (З.Фрейд). Досвід задоволення за допомогою "іншого" формує несвідомий автоматизм повторення такого способу реалізації та самопрезентації в об'єктивній реальності. Відповідно несвідомо формується очікування від оточуючого світу беззаперечного задоволення власних потреб без врахування вікових, суб'єктивних особливостей партнера по спілкуванню та без врахування адекватності ситуації. Особистість залишається незрілою до тих пір, поки реалізація інстинктивних бажань розділена між нею та оточенням таким чином, що бажання залишаються суб'єктивними, а рішення про їх задоволення чи відмови залежить від зовнішнього світу (ознаки інфантилізму особистості). А. Фрейд зазначає, що саме така моральна залежність є точкою відліку у формуванні зрілої дорослої особистості, яка здатна контролювати власні наміри і самостійно вирішувати проблемні ситуації соціалізації [16].

Домінування принципу задоволення в психіці є свідченням психологічної незрілості суб'єкта крайнім проявом якої є асоціальна

поведінка. З.Фрейд і Г.Маркузе наголошували на тому, що пристосування задоволення до принципу реальності передбачає підкорення і відсторонення деструктивної сили задоволення інстинктів, що несумісні з встановленими суспільними інститутами і стосунками [14; 16; 22]. З встановленням принципу реальності біологічний суб'єкт, керований потягами, бажаннями, перетворюється в організованого суб'єкта з прагненням до корисного, яке можливо отримати без шкоди. Саме під впливом принципу реальності в психіці суб'єкта розвивається розум, апробація реальності, моральна диференціація. Фантазія, що з одного боку, є формою інтелектуальної діяльності, з іншого – підпорядкована принципу задоволення, і є чинником відходу від реальності та, відповідно, несвідомим мотивом асоціальної поведінки.

Встановлення принципу реальності відбувається з розвитком особистості в цілому. Саме з встановленням принципу реальності, що є регулятивним принципом функціонування психіки, формується саморегуляція суб'єкта, самоусвідомлення особистістю власних здібностей з розвитком здатності до перетворення об'єктивної реальності, а “випробування” реальністю перетворює вільну енергію Ід, якою керується принцип задоволення, в зв'язану енергію. Внутрішньо сформований принцип реальності передбачає розвинену здатність співвідносити з об'єктивною реальністю суб'єктивні прагнення, бажання, намагатись дивитись на ситуацію спокійно, очима стороннього спостерігача, через діяльність та взаємодію з об'єктивною реальністю реалізовувати бажане. Ця тенденція видозмінює тенденцію до задоволення: як тільки тенденція до реальності стверджує своє панування, пошук прямих, безпосередніх задоволень зупиняється, процес задоволення відбувається побічними шляхами, а досягнення результату може бути відкладено в залежності від зовнішніх умов [21; 22].

Прагнення психіки внутрішньо зняти протиставлення реальності і задоволення, набути несуперечливої цінності, що відповідає ілюзорному абсолюту, призводить до конфронтації з частиною зовнішнього світу і ототожнення з іншою частиною. Пояснюється це наступною особливістю функціонування суперечності принципу задоволення та реальності. Перебуваючи під владою принципу задоволення, суб'єктивне “Я”, з одного боку, асимілює з об'єктивної реальності об'єкта, що є джерелом насолоди шляхом інтродекції їх в себе, а з іншого – відштовхує від себе все, що призводить до незадоволення [18]. Зустріч з реальністю допомагає дізнатись про два стани існування – “легко” і “складно” у формі відповідних їм категорій “задоволення” і “страху реальності”. За їх

допомогою відбувається пізнання, і одночасно дана полярність формує основний напрямок психіки суб'єкта [6].

Академік НАПН України Т.С. Яценко, розглядаючи феномен цілісності психічного в контексті взаємозв'язків між суперечливими тенденціями психіки, зазначає, що суперечливість принципу задоволення та принципу реальності впливає на соціалізацію суб'єкта через досвід ідеалізованого Я суб'єкта, що суперечить принципу реальності. Досвід домінування примітивних інфантильних потягів під впливом принципу задоволення (енергія Ід) формує слабкість Его "Я" та відхід від реальності, тим самим блокуючи потенціал реалізації суб'єкта в соціумі. Несвідоме Ід, підпорядковане тенденції до задоволення, завжди прагне ігнорувати інтервали часу і диктує необмежене керування психіки тільки принципом задоволення [24; 25; 26]. Оскільки несвідоме енергетично потужніше, об'єктивна реальність підмінюється бажаною суб'єктивною, задовольняючи тим самим Ід. Свідоме Его неусвідомлено для себе прагне того ж, що інфантильне Его, принцип реальності підкорюється задоволенню, що є основою для внутрішніх конфліктів суб'єкта. З досвіду тренінгових занять АСПН, суб'єкт за таких умов не розуміє, чому ситуація соціальної взаємодії завершується деструктивно або без отримання задоволення від спілкування. Захисна система працює так, що відповідальність за такий результат суб'єкт перекладає на партнера по спілкуванню, але не усвідомлює власного внеску в таку ситуацію.

Об'єктні стосунки, які є першоосновою формування інтрапсихічної суперечності принципу задоволення та реальності, формують не тільки базову довіру до соціуму у суб'єкта, амбівалентність почуттів, але й є основою в розвитку принципу реальності (формування Супер – Его шляхом інтроєктування норм, цінностей та правил від першого лібідного об'єкта). У психологічній структурі саме Супер – Его зумовлює прагнення до досконалості, формує ідеали, моральні судження. Ці характеристики суперечать властивостям Ід, якому відомі тільки бажання та фантазії, які, з одного боку, змінюються під впливом зовнішньої реальності, з іншого – визначають її сприймання і поведінку індивіда в об'єктивній реальності [24].

Перехід від принципу задоволення до принципу реальності передбачає розвиток терпіння до фрустрацій прагнень та імпульсів, до відкладання їх реалізації в часі, до стриманості бажань і їх перенесення на інші об'єкти. В ситуації, де суб'єкт без будь-якої перешкоди досягає задоволення потреби (бажання) не переживається як потяг. У випадку, коли задоволення не відбулось, суб'єктивно відчувається внутрішня напруга, що часто проявля-

ється в агресії та асоціальної поведінці. При цьому, як зазначає О.Айке, об'єкт лібідних та агресивних потягів може бути один але мета протилежна: при агресивних прагненнях несвідомо переслідується мета відділення та незалежності від об'єкта, що є чинником розвитку незалежності, самостійності, індивідуальності суб'єкта [19].

Отже, функціонування в постійній суперечливості даних принципів є перешкодою психічної гармонії, а різноспрямованість прагнень зумовлює не тільки внутрішню дезінтеграцію але й дезадаптацію в соціумі та ускладнення соціалізації суб'єкта. Вплив даних принципів на соціалізацію суб'єкта відбувається на несвідомому рівні з допомогою перетягування внутрішньої енергії, спрямованості діяльності психіки та у відходах від об'єктивної реальності. Розвиток та подальша соціалізація суб'єкта проходить з урахуванням того факту, що зарезервована з інфантильного періоду життя енергія позначається рецидивами на поведінці дорослого через дію даних інтрапсихічних суперечностей. Рецидиви (страх пізнання реальності, не прийняття особистості іншого, інфантилізм або нарцисизм особистості, образливість суб'єкта, коли не отримує бажаного) є не тільки джерелом надмірної витрати психічної енергії, але проблемою в становленні активного соціального суб'єкта. Завданням психокорекції є "розширення" свідомості та інтеграцію свідомого з несвідомим через розуміння дезінтеграційних механізмів особистості. Трансформація принципу задоволення в принцип реальності, що передбачає соціалізація дає шанс піднятися на інший рівень психічного розвитку. Це відкриє можливість ширшої варіативності вибору в вирішенні життєвих питань, більшої зрілості. При цьому якісно іншим стає і задоволення. Зменшується інфантильне навантаження, паралельно збільшується енергетичний потенціал для саморозвитку та самовдосконалення суб'єкта. За рахунок цього психіка отримує більше шансів та способів знімати внутрішнє напруження, більшою мірою нівелювати страх пізнання та активності, що відкриває перспективи самоактуалізації та ефективної соціалізації суб'єкта.

Список використаних джерел

1. Абраменкова В.В. Психологія розвитку. Словник / В.В.Абраменкова. – М., –2008. – 231 с.
2. Андреева Г.М. Социальная психология / Г.М.Андреева. – М.: Наука, 1994. – 324 с.
3. Авдеева Н.Н. Формирование личности ребенка в дошкольном возрасте / Н.Н.Авдеева, М.Г.Елагина, С.Ю.Мещерякова // Психологические основы формирования личности. – М., 1986.

4. Авдеева Н.Н. Развитие образа самого себя у младенца: канд. дис. / Н.Н.Авдеева. – М., 1982.
5. Баженова О.В. Диагностика психического развития детей первого года жизни в норме и патологии: канд. дис. / О.В.Баженова. – М., 1986.
6. Барнесс Э., Бернанд Д. Психоаналитические термины и понятия: Словарь. Перев. с англ. А.М. Боковинова, И.Б. Гриншпуна, А. Фильца / Э.Барнесс, Д.Бернард. – М.: Независимая фирма “Класс”, 2000. – 304 с.
7. Берн Е. “Введение в психиатрию и психоанализ для непосвященных” / Е.Берн. – К.: PSYLIB, 2004. – 304 с.
8. Бренер Ч. Роль психического конфликта в душевной жизни / Ч.Бренер. – М.: Академический проект, 2001. – 340 с.
9. Грицанов А.А. Новейший философский словарь / А.А.Грицанов. – М.: Изд. В.М. Скакун, 1998. – 896 с.
10. Зонн Й. Человек и его Кумиры: Анализ структуры личности / Й.Зонн. – М.: Смысл, 1988 – 300 с.
11. Кляйн М. Развитие в психоанализе / М.Кляйн. – М.: Академический проект, 2001. – 510 с.
12. Лейбин В. Словарь – справочник по психоанализу / В.Лейбин. – М.: АСТ, 2010. – 1215 с.
13. Лисина М.И. Влияние отношений с близкими взрослыми на развитие ребенка раннего возраста / М.И.Лисина // Вопр. психол. – 1961. – №3. – С.117-124.
14. Маркузе Г. Эрос и цивилизация / Г. Маркузе. – М.: Смысл, 1988. – 300 с.
15. Lichtenberg J.D. Psychoanalyse und Sauglingsforschung. Berlin, 1991
16. Обухова Л.Ф. Развитие классического психоанализа в работах А.Фрейда Детская (возрастная) психология / Л.Ф.Обухова. – М.: Институт обще гуманитарных исследований, 1999. – 344 с.
17. Поляков Ю.Ф., Солоед К.В. Развитие инициативности у детей первого года жизни в условиях материнской депривации // “Вопросы психологии” / Ю.Ф.Поляков, К.В.Солоед. – 2000. – №4. – с. 9.
18. Райвери Д. О происхождении психического конфликта в раннем детстве // <http://www/psychol-ok7ru/lib/klein>.
19. Сироткин С.Ф. Проблема взаимосвязи агрессивности и чувства реальности / С.Ф.Сироткин // Журнал практической психологии и психоанализа. – 2000. – № 6. – 18 с.
20. Фрейд З. Влечения и их судьба. // Основные психологические теории в психоанализе / З.Фрейд. – М.: Госиздат, 1923. – С. 103-123.

21. Фрейд З. Лекции по психоанализу / З Фрейд. – М.: Смысл, 1988 – С.334-349.
22. Фрейд З. Положения о двух принципах психической деятельности // Основные психологические теории в психоанализе / З.Фрейд. – М.: Госиздат, 1923. – С.82-89.
23. Шмидт-Хеллерау К. Влечение к жизни и влечение к смерти. Либидо и Лета / К.Шмидт-Хеллерау. – М.: Издательство Б и К, 2003. – 400 с.
24. Яценко Т.С. Основи глибинної психокорекції феноменологія, теорія і практика / Т.С.Яценко. – Київ: Вища школа, 2006. – С 200-228.
25. Яценко Т.С. Теорія та практика групової психокорекції / Т.С.Яценко. – Київ: Вища школа, 2004. – 500 с.
26. Яценко Т.С., Іваненко Б.Б., Аврамченко С.М. Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції / Т.С.Яценко, Б.Б.Іваненко, С.М.Аврамченко. – Київ: Вища школа, 2008. – 334 с.

The article analyzes the opinions on the views of socialization in different scientific paradigms. Deals with functionality and features of the principle of pleasure principle in mental reality of the subject. Particular emphasis is placed on interpretation in psychoanalytic and psychodynamic paradigms phenomenon of socialization, the role of pleasure and reality principles in the social activity of the person. The comparative analysis of “personal development” and “education” and differentiated them similar and different characteristics in terms of socialization. Characterized the relationship of antisocial behavior momentary pleasure and dominance principles of reality. There are spheres of manifestation and specificity of these principles in the social behavior of the subject. The attention to the contradictory nature of mental functioning and dragging energy principles and reality meet. Investigated the origins of infantilism, unconstructive use of internal energy has a negative impact on socialization in general. Outlined psycho corrective features work by ASPE to help reduce internal stresses, expansion prospects for self-actualization and effective socialization of the individual.

Keywords: the principle of reality, the principle of pleasure, inner tension, social activity personal, social, conscious, unconscious, infantilism, mental energy.

Отримано: 4.03.2011